

ทัศนะของผู้แต่งต่อคนจีน

ในการศึกษาวรรณคดีผู้อ่านย่อมพบว่าวรรณคดีมีความสัมพันธ์กับสังคมเพราะผู้แต่งวรรณคดีก็คือผู้ที่ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ดังที่นักวรรณคดีวิจารณ์ท่านหนึ่งกล่าวว่าผู้แต่งคนเดียวเปรียบเหมือนคนสามคน คือนอกจากเป็นนักประพันธ์และเป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้นแล้วยังเป็นพลเมืองของสังคมนั้น (วิทย์ สีวะศรียานนท์, 2518 : 141-142) ดังนั้นเมื่อมีการศึกษาวรรณคดีผู้อ่านก็ย่อมพบภาพสะท้อนของสังคม และความรู้สึกนึกคิดที่ผ่านการกลั่นกรอง เลือกเฟ้นความประสงค์และทัศนะของผู้แต่ง ทั้งนี้การสะท้อนภาพสังคมนั้นอาจสะท้อนเพียงเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ คือมิใช่สะท้อนอย่างมุงบังบันทึกเหตุการณ์และข้อเท็จจริงเท่านั้นเอง เอกสารประวัติศาสตร์ และสิ่งที่น่าสนใจก็คือผู้แต่งย่อมต้องแสดงทัศนะของตนในการตีความหมายประสงค์เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในงานประพันธ์ของตน เพราะงานประพันธ์หรือวรรณคดีเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ ผู้แต่งที่มีจิตสำนึกทางสังคมอาจใช้วรรณคดีเป็นเครื่องมือสื่อสารแสดงความรู้สึกนึกคิดเพื่อผลทางสังคม ซึ่งอาจเป็นการย้ำเตือนทัศนะเดิมของสังคมให้คงอยู่หรือหักล้างทัศนะนั้น และแสดงทัศนะใหม่ที่ตนเห็นว่าเป็นดีกว่า (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2528 : 241) แต่ทั้งนี้ล้วนแสดงให้เห็นว่าวรรณคดีย่อมปรากฏทัศนะของผู้แต่งอยู่ไม่มากก็น้อย แล้วแต่ว่าจะเป็นปฏิกริยาในเชิงบวกหรือลบต่อปรากฏการณ์ทางสังคม

การแสดงทัศนะของผู้แต่ง ที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีย่อมแฝงอยู่ในโครงสร้างและกลวิธีการประพันธ์มากกว่า ที่จะบอกอย่างตรงไปตรงมาเหมือนงานเขียนประเภทบทความ เพราะผู้แต่งมุ่งสร้างผลทางศิลปะคือความเหนียวแน่นอารมณ์และสุนทรีย์ภาพมากกว่า การศึกษาทัศนะของผู้แต่งนอกจากต้องศึกษาสภาพสังคมแล้วก็ต้องศึกษาถึงปฏิกริยาของผู้แต่งต่อปรากฏการณ์ทางสังคม และปฏิกริยานั้นย่อมสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ของผู้แต่งซึ่งกินความถึงภูมิหลัง เช่น การอบรมเลี้ยงดู การศึกษาเล่าเรียน และยังเกี่ยวโยงไปยังฐานะและบทบาททางสังคมด้วย ดังที่ ดวงมน จิตรจำนงค์ (2528 : 241-242) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า

... เป็นที่สนใจกันว่าฐานะและบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันของผู้ประพันธ์ จะส่งผลให้เกิดทัศนคติที่แตกต่างกันด้วยหรือไม่ เป็นต้นว่าผู้ประพันธ์ที่อยู่ในฐานะผู้ปกครองอาจมุ่งรักษาสภาพและระบอบสังคมให้คงรูปเดิม ส่วนผู้ประพันธ์ที่อยู่ใต้อุปการหากไม่พอใจสังคมนั้น ย่อมปรารถนาการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่

คำกล่าวข้างต้นมีผลทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาทัศนคติของผู้แต่ง โดยเฉพาะผู้แต่งที่ร่วมสมัยกันในสมัยรัชกาลที่ 6 คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านทั้งสองได้เสนองานที่แสดงทัศนคติต่อคนจีนอย่างเด่นชัดกว่าผู้แต่งท่านอื่น ๆ ด้วยในสมัยนั้นคนจีนมีความเกี่ยวข้องกับความสะดวกเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่มาก และที่สำคัญท่านทั้งสองได้มีบทบาทในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับคนจีน เพื่อที่จะเข้าใจทัศนคติของท่านในประเด็นนี้ในงานประพันธ์ประเภทละคร (ซึ่งจะได้วิเคราะห์ต่อไป) ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ทัศนคติของท่านในประเด็นต่อไปนี้ก่อน คือ

1. ฐานะและบทบาทของผู้แต่งในสังคม
2. ทัศนคติโดยทั่วไปของผู้แต่งต่อคนจีนที่ปรากฏในงานประพันธ์ที่มีชับทละคร
3. เปรียบเทียบการแสดงทัศนคติต่อคนจีนในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับทัศนคติต่อคนจีนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในงานประพันธ์ที่มีชับทละคร

1. ฐานะและบทบาทของผู้แต่งในสังคม

การศึกษาฐานะและบทบาทของผู้แต่งในสังคมนี้ ผู้วิจัยศึกษา 2 หัวข้อด้วยกัน คือ

1.1 ฐานะและบทบาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 29 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 2 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี) ทรงพระราชสมภพเมื่อปี พ.ศ. 2423 พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ได้เสด็จไปศึกษา

๗ ประเทศอังกฤษนานถึง 9 ปี วิชาที่ทรงศึกษาเล่าเรียนคือ วิชาทหาร ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ระหว่างที่ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษก็ทรงทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประเทศไทย เสด็จไปร่วมในพระราชพิธีของประมุขประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปหลายครั้ง และหลังจากที่ทรงสำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษแล้ว พระองค์ได้ทรงเข้ารับราชการทหาร จนเมื่อพระบรมชนกนาถเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2450 พระองค์ก็ทรงได้รับพระกรุณาฯ ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ (ธงชัย หวานแก้ว, 2522 : 14-17) และต่อมาในปี พ.ศ. 2453 พระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์จนถึงปี พ.ศ. 2468 (เปลื้อง ณ นคร, 2527 : 505)

ในการปกครองประเทศ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงดำเนินพระบรมราโชบายเจริญรอยตามพระบรมชนกนาถ ด้วยว่าประเทศไทยในช่วงเวลานั้นจัดอยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ที่มีความโน้มเอียงไปทางการรับวัฒนธรรมตะวันตก แต่เนื่องจากการรับความคิดตะวันตกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วหลายด้าน ดังเช่น ด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยเฉพาะในด้านการเมืองพระองค์ทรงเห็นว่ายังไม่เหมาะสมกับสังคมไทย จึงทรงพยายามชะลอความเปลี่ยนแปลงนั้น เพื่อมิให้กระทบกระเทือนกับเสถียรภาพความมั่นคงภายในประเทศ และการปกครองแบบราชาธิปไตยซึ่งพระองค์ยังทรงเห็นว่าเป็นระบบการปกครองที่ดี ดังนั้นพระองค์จึงทรงดำเนินพระบรมราโชบายที่สำคัญหลายประการ คือ

1.1.1 ทรงสถาปนาและปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสังคม คือประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองการปกครองในประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นแรก กบฏ ร.ศ. 130 มีส่วนผลักดันให้พระองค์ทรงเริ่มดำเนินการเผยแพร่ความรู้ถึงชาตินิยม ดังที่ทรงพระราชนิพนธ์บทความและบทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ทั้งยังทรงสร้างแนวความคิดเรื่องเอกภาพขององค์สามคือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 74)

ประเด็นที่สอง ผู้ที่ได้รับการศึกษาทั้งที่สำเร็จกลับมาจากต่างประเทศ และผู้ที่ได้รับการศึกษาภายในประเทศได้ต่างแลเห็นข้อบกพร่อง ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และเมื่อเปรียบเทียบกับารปกครองในต่างประเทศที่มีรัฐสภาเป็น

ประชาธิปไตย ความรู้สึกเชิงเปรียบเทียบก็ยังมีมากขึ้น ไม่เฉพาะแต่ทางด้านความแตกต่างใน
รูปการปกครองเท่านั้น แต่ในด้านศักดิ์ศรีของมนุษย์ และการมองเห็นความเจริญของชาติอื่น ๆ
ซึ่งมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้ทำให้บุคคลเหล่านั้นมีความเชื่อมั่นว่า เมืองไทยจะเจริญ
ทัดเทียมกับประเทศอื่นได้ ก็ต่อเมื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย
(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 183)

ประเด็นที่สาม การขยายตัวของสื่อมวลชนและการแสดงออกซึ่ง
ความคิดอย่างเสรีในบรรยากาศที่เปิดกว้างในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีส่วนให้ประชาชนมีความ
ตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงขึ้น ในขณะที่ระบอบการเมืองแบบสมบูรณาญา
สิทธิราชย์ยังคงปิดกั้นโอกาสกลุ่มคนซึ่งถูกปลูกให้ตื่นตัวแล้ว เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่
(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 184-186)

ประเด็นสุดท้าย ความเคลื่อนไหวและบทบาทของคนจีนในด้าน
การเมืองและเศรษฐกิจก็มีผลให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีแนวโน้มที่จะต่อต้านชน
กลุ่มน้อยนี้ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 80) นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงการปกครองในญี่ปุ่น
จีน รัสเซีย ก็ได้มีส่วนเร่งความสำนึกทางการเมืองที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองมากขึ้นด้วย
(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 186)

ดังนั้นจากความตื่นตัวทางการเมืองการปกครองดังกล่าว
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรงเสนออุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อที่จะเป็นหลักของการรักษา
ลักษณะการปกครองเดิมไว้ ทั้งนี้

ประการแรก พระองค์ทรงนำคำขวัญของประเทศอังกฤษที่เน้นความ
สำคัญของ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มาเป็นแนวคิดสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม
(Greene, 2519 : 29) คือทรงจัดตั้งกองเสือป่าและลูกเสือ¹ เพื่อฝึกความรักชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ แต่ปรากฏว่ากองเสือป่าที่ตั้งขึ้นนี้เป็นกองเสือป่าเสนาหลวงรักษาพระองค์
สมาชิกส่วนมากจึงเป็นข้าราชการในพระราชสำนัก และยังได้รับความสนใจอย่างใกล้ชิดจาก

---

¹ กองเสือป่าจัดตั้งขึ้นในวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2454 กองลูกเสือจัดตั้งขึ้น
ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2454

องค์พระมหากษัตริย์ จนทำให้กลุ่มคนหมู่หนึ่ง (เช่นกลุ่มก่อการปฏิวัติ ร.ศ. 130) เกิดความไม่พอใจและกลายเป็นชนวนสำคัญประเภทหนึ่งที่ทำให้เกิดความคึกคักที่จะเตรียมการปฏิวัติใน ร.ศ. 130 (พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, 2514 : 584-591)

ประการที่สอง พระองค์ทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ ทั้งบทความ บทเพลง และบทละคร ตลอดจนพระบรมราชาวาจาเพื่อปลุกฝังลัทธิชาตินิยม ดังปรากฏในเรื่อง เมืองไทยจนขึ้นเกิด โคลงสยามานุสติ พระร่วง หัวใจนักรบ และพระบรมราชาวาจาปลุกใจเสือป่า เป็นต้น (จุลลา งอนรถ, 2513 : 35-38) และที่สำคัญทรงพระราชนิพนธ์บทความวิพากษ์วิจารณ์คนจีน เพื่อกระตุ้นให้คนไทยมองเห็นภัยจากคนจีน และปลุกความรู้สึกชาตินิยมให้คนไทยรักและภูมิใจในชาติของตน ดังที่ กรีน (Greene, 2519 : 33) กล่าวว่า "ทรงใช้เรื่องคนจีนเป็นเครื่องมือสำคัญที่กระตุ้นความรู้สึกชาตินิยม เปรียบเสมือนทรงใช้คนจีนเป็นหินลับมีดสำหรับลับมีดลัทธิชาตินิยมของคนไทยให้คมกริบยิ่งขึ้น"

อนึ่ง การปลุกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมโดยใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นสื่อกลางนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2523 : 74) ได้แสดงความคิดเห็นว่า

...บทพระราชนิพนธ์ทั้งที่เป็นโคลงกลอน (เช่น โคลงสยามานุสติ) บทละครพระราชนิพนธ์ (เช่น พระร่วง) ส่วนแควมีลักษณะเป็นการใช้วรรณกรรมชักจูงโน้มน้าวจิตใจคนให้ยอมรับและจงรักภักดีต่อชาติและที่สำคัญก็คือ การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ("ชาวไทยจะดีเพราะมีนาย เป็นยอดชายชาญฉลาดสามารถนัก") พระราชนิพนธ์ที่ทรงภายหลัง พ.ศ. 2455 มีเรื่องที่เป็นการปลุกฝังจิตใจให้คนไทยร่วมกันสามัคคีเพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มากมาย ทั้งนี้เนื่องจากทรงยึดนโยบายที่เน้นการชักจูงใจ การโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองในรูปของวรรณกรรมมากกว่านโยบายปราบปรามความคิดเห็นของประชาชน โดยอาศัยกำลัง ความรุนแรงหรือการปิดกั้นเสรีภาพของประชาชน

1.1.2 ทรงให้สิทธิเสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กิจกรรมด้านหนังสือพิมพ์มีความเจริญแพร่หลายมาก ดังจะเห็นได้จากที่องค์พระมหากษัตริย์ไม่ทรงขัดขวางกีดกันสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน

เพราะต้องการให้บรรยายกาศทางการเมืองคล้ายความตึงเครียดลงบ้าง ดังปรากฏว่ามีนักหนังสือพิมพ์ที่กล้าแสดงความคิดเห็น เช่น เทียนวรรณ และ ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นนักหนังสือพิมพ์ที่มีความสามารถตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อเนื่องมาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ท่านทั้งสองได้ออกหนังสือแนวทางการเมือง และวิจารณ์สังคมอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ เทียนวรรณออกหนังสือ *ศุลวิภาคพจนกิจ* (2446-2449) และ *ศิริพจนภาค* ส่วน ก.ศ.ร. กุหลาบออกหนังสือ *สยามประเพณี* (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 182) โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2448 เทียนวรรณได้เขียนเรื่อง "ปาลีเมนต์" ลงในหนังสือ *ศุลวิภาคพจนกิจ* เพื่อเรียกร้องให้มีการจัดตั้งรัฐสภา (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 45) นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ทรงสนับสนุนให้มีการออกหนังสือพิมพ์อย่างเสรี จนมีหนังสือพิมพ์รายวันมากมาย และทรงให้เสรีภาพแก่นักหนังสือพิมพ์เหล่านี้ให้มีสิทธิ์มีเสียงในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะนักหนังสือพิมพ์ที่ได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไม่ต้องขึ้นศาลไทย นักหนังสือพิมพ์จึงยังมีเสรีภาพในการเขียน (สดิศย์ เสมานิล, 2514 : 165-166)

อนึ่งบรรยายกาศที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในวงการหนังสือพิมพ์คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงได้ตอบข้อวิจารณ์ด้วยพระองค์เอง ดังปรากฏว่าทรงมีหนังสือพิมพ์ *ศุลวิภาคพจนกิจ* เป็นของพระองค์เอง และทรงใช้เป็นกระบอกเสียงหรือเวทีในการแสดงความเห็นเป็นส่วนพระองค์ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 184) คือทรงได้ตอบนาย *เชียวสุคเส็ง* ที่เขียนชักชวนให้คนจีนสนับสนุนการปฏิวัติของ ดร. ชุนยัคเซิน (พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, 2516 : 24-25) และทรงเปิดโอกาสให้นักหนังสือพิมพ์คนอื่นได้ตอบบทความของพระองค์โดยไม่ทรงถือพระองค์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ ดังเช่น พระยาวิญญูสุนทร (วิม พลกุล) เขียนเรื่อง *ลัทธิโคลอน* เพื่อได้ตอบเรื่อง *โคลอนคิกลือ* ของ *อัครพาทู* ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าเป็นพระนามแฝงของพระองค์ (กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2516 : 226) แต่ในบางครั้งนักหนังสือพิมพ์ก็ใช้สิทธิและเสรีภาพกันอย่างเกินเลย คือโจมตีข้าราชการชั้นสูงหรือหนังสือพิมพ์ด้วยกันเอง¹ ดังนั้นในช่วงปลายรัชกาลที่ 6 รัฐบาลจึงได้ควบคุมการออกหนังสือพิมพ์โดยการออก

¹ เช่นนาย *เชียวสุคเส็ง* เขียนบทความหมิ่นประมาทพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิ์วัฒนวิศิษฐ์ (กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524 : 238)

พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุดเอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2465 และออกกฎหมายฉบับที่ 5 ค.ศ. 1920 ว่าด้วยข้อบังคับการมีเครื่องตีพิมพ์และการพิมพ์หนังสือที่ทรงพระราชประสงค์ที่จะให้มีขึ้นในประเทศไทย (พรภิรมย์ เอี่ยมธรรม, 2516 : 27) เป็นที่น่าสังเกตว่าการออกพระราชบัญญัติควบคุมหนังสือพิมพ์นี้ พระองค์จะไม่ทรงใช้นโยบายที่แข็งกร้าว เพราะทรงเห็นว่านักหนังสือพิมพ์บางคนมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และอาจจะทรงเห็นว่าการเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ย่อมเกิดผลดีมากกว่าปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่กำลังตื่นตัวจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

1.1.3 ทรงส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตย เป็นที่น่าสังเกตว่าช่วงหลังการกบฏ ร.ศ. 130 (พ.ศ.2454) และในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2454-2461 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงตระหนักถึงความต้องการของข้าราชการที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบใหม่ แต่พระองค์ทรงมีพระราชดำริในทางต่อต้านการนำระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ และยังทรงต่อต้านระบอบสาธารณรัฐมากเป็นพิเศษ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 53-54) แต่ในช่วงกลางรัชสมัยของพระองค์คือในปี พ.ศ.2461 พระองค์ทรงสร้างเมืองจำลองชื่อ "ดุสิตธานี" ภายในพระราชวังดุสิต (กรภิรมย์ สุวรรณานนท์, 2524 : 239-240) และกล่าวกันว่าทรงมีพระราชดำริให้ "ดุสิตธานี" เป็น "ก้าวแรกของการเตรียมตัวการปกครองตนเองของหวยราษฎร์" (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 53) ดังจะเห็นได้จากลักษณะของเมือง "ดุสิตธานี" ว่า เป็นเมืองจำลองที่เหมือนเมืองจริง ๆ แต่ย่อส่วนลง ตัวเมืองประกอบด้วย ถนน แม่น้ำ ลำคลอง วิวทิวทัศน์ อาคารบ้านเรือน สถานที่และกิจการต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชน และที่สำคัญมีการตั้งนคราภิบาลขึ้นมาทำหน้าที่ปกครอง และดูแลกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ตลอดจนมีพรรคการเมืองและการออกหนังสือพิมพ์ในตัวเมือง

แต่อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ประชาธิปไตยในดุสิตธานี ก็มีได้มีผลมาถึงการปกครองประเทศโดยตรงแต่ประการใด เพราะกลับทำให้เกิดความชะงักงันของพัฒนาการทางการเมือง และก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองในรัชสมัยต่อมา ทั้งนี้ถ้าพิจารณาตามสภาพที่เป็นจริงแล้ว จะเห็นว่ามีข้อขัดแย้งอยู่หลายประการในการดำเนินการของดุสิตธานี ดังที่สุวดี เจริญพงศ์ (2519 : 52-54) กล่าวว่า "การฝึกฝนประชาธิปไตยจากเมืองจำลองนี้

ไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร เพราะเป็นการฝึกลอกความคิดเห็นภายในเมืองเท่านั้น มิได้ออกความ เห็นเกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป และลักษณะกิจกรรมในคูลิตธานีก็มุ่งแสดงความ สวยงามของสถานที่มากกว่า" ดังนั้นการสร้างเมือง "คูลิตธานี" จึงเป็นเพียงการแสดงให้ เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงสนใจที่จะนำเอาการปกครองระบอบประชาธิปไตย มาใช้ แต่ยังมีได้ทรงดำเนินการอย่างจริงจังแต่ประการใด คงเป็นเพียงความคิดที่ยังจำกัดอยู่ใน วงแคบ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2523 : 80-81) การส่งเสริมแนวความคิดประชาธิปไตยแก่ ประชาชนจึงยังไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร

1.1.4 ทรงจำกัดอิทธิพลของคนจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรง มองเห็นปัญหาสำคัญที่เกิดจากคนจีนหลายประการ ดังนี้ ปัญหาสังคมซ้อน เนื่องจากคนจีนมี ลักษณะกลุ่มวัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ (Ethnic Subculture) ที่รักและภาคภูมิใจในอารยธรรม เก้าแก่ของชาติตนเป็นอย่างมาก เมื่อเข้ามาอยู่ในสังคมไทยก็ก่อปัญหาตูดกและเหยียดหยามคนชาติ อื่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ คนจีนมีความสามารถทางการค้าจึงมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจจน นำวิกฤต และคนจีนบางกลุ่มก็ชอบส่งเงินออกนอกราชอาณาจักรซึ่งก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ (สุวิมล ชาญมานนท์, 2517 : 70-73) และปัญหาด้านการเมือง กล่าวคือคนจีนมีการรวมกลุ่ม และจัดตั้งสมาคมที่เรียกว่า "อั้งยี่" เพื่อช่วยเหลือกัน แต่ในระยะหลังกลุ่มอั้งยี่ก่อการทะเลาะ วิวาทกันจนรัฐบาลต้องใช้กำลังเข้าปราบปราม และจากการที่คนจีนบางกลุ่มชอบเข้าเป็นชนใน บังคับของต่างประเทศ เพราะจะไม่ต้องอยู่ในอำนาจศาลไทย หรืออยู่ในข้อบังคับของรัฐบาล ไทย ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดความวุ่นวายในสังคมไทย (สมเด็จพระมหา พิศาลวชิรญาณมุนี, 2516 : 279-292)

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรงดำเนินพระบรม ราชโบายจำกัดอิทธิพลของคนจีนหลายวิธีคือ นอกเหนือจากการทรงพระราชนิพนธ์บทความลง หนังสือพิมพ์ ก็ทรงใช้นโยบายผสมกลมกลืน (Assimilation Policy) โดยการออกพระราช บัญญัติต่าง ๆ เช่น พ.ร.บ.แปลงชาติ พ.ศ. 2454 พ.ร.บ.สัญชาติ พ.ศ. 2456 พ.ร.บ. นามสกุล พ.ศ. 2456 และ พ.ร.บ.โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2461 รวมถึง พ.ร.บ. ประถมศึกษา พ.ศ. 2464 (พวงร้อย กล่อมเอียง, 2526 : 28-32) นอกจากนี้ทรง พระราชทานยศบรรดาศักดิ์ ให้แก่คนจีนที่มีความดีความชอบ เพื่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ

ในความเป็นคนไทย และมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังเช่น พระราชทานบรรดาศักดิ์ ให้แก่นายยง ซึ่งเป็นลูกจีนในเมืองไทยจนได้เป็นพระยาอนุমানราชสน¹ (สุลักษณ์ สีวรักษ์, 2527 : 121)

จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาข้างต้นจะพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีบทบาทสำคัญที่จะพยายามเสริมความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ และถ้ามองบทบาทของพระองค์ ในฐานะนักประพันธ์ พระองค์ก็ทรงมีบทบาทสำคัญในการใช้บทประพันธ์เป็นสื่อแสดงความคิดเห็น ดังที่рінฤทัย สัจจพันธุ์ (2532 : 61) ได้กล่าวถึงพระองค์ว่า

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ และทรงสนพระทัยวรรณคดีอย่างจริงจัง พระราชนิพนธ์จำนวนมากของพระองค์เป็นเครื่องยืนยันความเป็นทั้ง "ผู้สร้าง" และ "ผู้เสพ" วรรณคดีของพระองค์ท่านเป็นอย่างดี พระราชนิพนธ์ของพระองค์มีทั้งวรรณคดีที่นำเนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีอินเดีย เช่น ศกุนตลา สาวตรี และวรรณคดีที่นำเนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีตะวันตก เช่น ทรงแปลงานของเชกสเปียร์ และทรงคัดแปลงงานของโมลิแยร์ เป็นต้น

นอกจากงานพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแล้ว พระองค์ยังทรงมีงานพระราชนิพนธ์ที่ได้อาศัยเค้าเรื่องจากตำนานและนิทานพื้นเมือง แต่ได้ตีความใหม่ในทัศนะที่เป็นเหตุผล เช่น เรื่อง พระร่วง และทรงมีงานพระราชนิพนธ์ที่มีเค้าเรื่องมาจากที่ใด เช่น มัทนะพาธา และ หัวใจนักรบ ซึ่งต่างก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดแห่งบทละครพูด (рінฤทัย สัจจพันธุ์, 2532 : 67-68) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงได้ทรงรับ

---

¹การพระราชทานบรรดาศักดิ์นั้นมิใช่เพียงปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 แต่ก่อนหน้านั้นพระมหากษัตริย์ไทยได้ตอบแทนชาวต่างชาติ ที่มีความดีความชอบด้วยการให้บรรดาศักดิ์ เช่น เหยียง แซ่เฮา ได้เป็นหลวงอินทริ์สมบัติในสมัยรัชกาลที่ 3 คอซูเจียงได้เป็นพระรัตนเศรษฐีในสมัยรัชกาลที่ 4 (ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์, 2527 : 233-235)

พระสมัญญาภิไธยว่า "สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า" (เปลื้อง ๗ นคร, 2527 : 505) เพราะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีความรอบรู้และพระปรีชาสามารถในด้านการปกครองและวรรณคดี ผู้อ่านจะพบว่างานพระราชนิพนธ์หลายเรื่องของพระองค์มีจุดประสงค์สำคัญในการสื่อสารความคิดที่จะกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในทัศนะของพระองค์ ดังเช่น ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง เมืองไทยจงดั้นเด็ก และ โคลนติดล้อ เพื่อปลูกฝังความรักชาติ

และในการทรงพระราชนิพนธ์วรรณคดีพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้พระนามแฝงต่าง ๆ กันคือ อัครพาทู รามจิตติ พันแหลม ศรีอยุธยา น้อยลา และ นายแก้วนายขวัญ (นงเยาว์ จิตตะบุตตะ, 2520 : 99) ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้โต้แย้งและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ดังที่เปลื้อง ๗ นคร (2517 : 506) กล่าวว่า พระองค์ทรงใช้พระนามแฝงว่า "อัครพาทู" ในการแสดงทัศนะทางการเมืองเช่นเดียวกับประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ไม่เห็นด้วยได้คัดค้านอย่างเต็มที่ และสฤติย์ เสมานิล (2514 : 125) ก็กล่าวว่า นักหนังสือพิมพ์สนใจที่จะเขียนบทความโต้กับอัครพาทู ดังปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ที่ลงเรื่องตอบโต้กับอัครพาทูอยู่หลายฉบับด้วยกัน เช่น หนังสือพิมพ์กรุงเทพเคลิเมลล์ หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ (นงเยาว์ จิตตะบุตตะ, 2520 : 100) พระราชนิพนธ์ส่วนมากของอัครพาทูที่เป็นประเภทบทความ ได้สะท้อนแนวพระราชดำริด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจไว้ ดังเช่นเรื่อง พวงยิวแห่งบูรพาภิศ และลัทธิเอาอย่าง ส่วนพระราชนิพนธ์ประเภทบันเทิงคดีบางเรื่องก็ได้แสดงแนวพระราชดำริด้านการเมืองไว้ เช่น เรื่อง หัวใจนักรบ โพงพาง และ วิวาหพระสมุท เป็นต้น

1.2 สถานะและบทบาทของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) กำเนิดในตระกูลขุนนาง บิดาชื่อนพระยาไชยสุรินทร์ (ม.ล.เจียม เทพหัสดิน ณ อยุธยา) มารดาชื่อ คุณหญิงไชยสุรินทร์ (อยู่) ท่านเกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2419 เป็นบุตรคนที่ 18 ของมารดา มีพี่น้องร่วมบิดาเดียวกัน 32 คน ท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2486 ช่วงชีวิตของท่านคาบเกี่ยวระหว่างสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 8 ซึ่งเป็นช่วงที่มีความสำคัญมากช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย บิดาของท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการและพระคลังในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 ด้วยเหตุที่ท่านถือกำเนิดมาในตระกูล

ขุนนางจึงได้มีโอกาสถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ตั้งแต่เยาว์วัย แต่เมื่อท่านอายุได้ 8 ปี บิดาก็ถึงแก่กรรม (สุจิตรา สุกเดียวกโร, 2526 : 1-4)

ชีวิตในวัยเยาว์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ก่อนข้างลำบาก เพราะหลังจากที่บิดาถึงแก่กรรม ท่านก็ต้องช่วยมารดาทำงาน และช่วยสอนหนังสือน้อง ท่านเริ่มเข้าเรียนหนังสือที่วัดพิศภูมิขเมื่ออายุ 12 ปี (พ.ศ. 2431) สอบไล่ได้ประโยคหนึ่ง มีพระมหาพนอ (ขุนอนุกิจวิธูร-น้อย) เป็นครู และเข้าเรียนที่พระตำหนักสวนกุหลาบเมื่ออายุ 13 ปี (พ.ศ. 2432) สอบไล่ได้ประโยคสอง ต่อมาสอบไล่ได้ชั้น 5 ภาษาอังกฤษตามหลักสูตรหลวง เคยเรียนที่โรงเรียนสุนันทาลัย และโรงเรียนตัวอย่าง (พ.ศ. 2434-2435) เมื่อเรียนจบมัธยมศึกษาแล้ว ได้เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ พ.ศ. 2435-2437 ได้รับประกาศนียบัตรครูโดยสอบไล่ได้เป็นที่ 1 ของผู้สำเร็จวิชาครูชุดแรก ได้รับพระราชทานรางวัลเมื่อ พ.ศ. 2437 (สุจิตรา สุกเดียวกโร, 2526 : 1-2) ต่อมาได้รับคัดเลือกไปศึกษาต่อเพิ่มเติมที่ประเทศอังกฤษ ท่านเรียนอยู่ที่นั่นจนได้รับประกาศนียบัตรวิชาครูในปี พ.ศ. 2441 และได้ไปปฏิบัติงานด้านการจัดการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประสบการณ์ที่ท่านได้รับนั้นได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในประเทศด้วย (สมัย สนทอง, 2517 : 31)

บทบาทสำคัญด้านการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการเมื่อปี พ.ศ. 2459 ซึ่งอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยรับงานต่อจากเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ท่านเป็นผู้ที่รักการทำงานเป็นชีวิตจิตใจดังที่ได้แสดงความคิดเห็นว่า ผู้คิดถึงประโยชน์ของสาธารณชนมากกว่าประโยชน์ของตนเองจะเป็นผู้มีความเป็นอารยะได้มากกว่าผู้คิดถึงประโยชน์ของตนเอง (ศิริ พุทธมาส, 2529 : 20 อ้างอิงมาจากเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, 2514 : ไม่มีเลขหน้า) ท่านจึงใช้เวลาส่วนมากเพื่อสร้างสรรค์งานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เช่น เป็นผู้ริเริ่มการวางแผนการศึกษาแผนใหม่ ซึ่งเน้นความสำคัญขององค์ประกอบการศึกษา คือ พหุศึกษา พลศึกษา จริยศึกษา และหัตถศึกษา (จันทร์ ชุ่มเมืองบั๊ก, 2525 : 70) นอกจากนี้ท่านได้กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษาว่ามีทั้งต่อผู้เรียน และต่อประเทศชาติอย่างแยกกันไม่ออก กล่าวคือ หากด้านตัวของผู้เรียนก็เพื่อให้สามารถปกครองตนเองและดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปรกติสุข ส่วนทางด้านประเทศชาตินั้นก็เพื่อต้องการให้พลเมืองมีความประพฤติที่ดี (ศิริ พุทธมาส, 2529 : 39) และท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาว่า

มนุษย์ เราได้อาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือถ่ายทอดศิลปวิทยาการที่ตนเรียนรู้ไปสู่ชนรุ่นหลัง เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งเป็นการพัฒนาคน และประเทศชาติ (จินตาคิริ เทียมเดช, 2524 : 158)

ผลงานสำคัญของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีคือ ความพยายามที่จะให้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษา และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์รวมถึงการอาชีวศึกษา ดังนั้นในปี 2464 จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาซึ่งมีประโยชน์โดยตรงในแง่ของการขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปสู่มหาชน และทำให้การจัดการศึกษาเพื่ออ่านออกเขียนได้กระจายออกไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น ส่วนประโยชน์โดยอ้อมคือเกี่ยวข้อโดยตรงกับระบอบการปกครองที่ใช้กันอยู่ ดังปรากฏว่ามีการอบรมพลเมืองให้เป็นพลเมืองดีคือให้มีความรักและภักดีต่อองค์ประมุขของชาติ เป็นการใช้นโยบายผสมกลมกลืนกันระหว่างชนในชาติ เพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ประชาชน นั่นคือเด็กที่อยู่ในเกณฑ์ต้องมาเรียนภาษาไทย ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมไทย และมีความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ นอกจากนี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถเข้ารับราชการ ตลอดจนได้มีการฝึกฝนบุคคลที่มีการศึกษาสูงไว้ประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความชำนาญพิเศษ เช่น แพทย์ เกษตรกร เป็นต้น (ศิริ พุทธมาศ, 2529 : 45-50) เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชบัญญัติประถมศึกษาได้ให้ประโยชน์แก่สังคมไทยอย่างมาก โดยเฉพาะการจัดการศึกษาที่เอื้อให้แก่ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติและศาสนา และที่สำคัญถ้าเด็กคนใดฐานะไม่ดี แต่มีผลการเรียนดี และมีความวิริยะอุตสาหะ ก็อาจได้เรียนจนถึงขั้นสูงสุดด้วยเงินทุนของรัฐ (สุจิตรา สุกเดี่ยวไกร, 2526 : 13)

ด้านการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ แห่งน้อย ทิตติรานนท์ (2512 : 195-196) กล่าวว่า เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้ขอพระราชทานออกพระราชบัญญัติควบคุมโรงเรียนราษฎร์ เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียน¹ เพราะเห็นว่าโรงเรียนราษฎร์ของจีนมีนโยบายเพื่อรวมกลุ่มความเป็นจีน เช่น แทรกการสอนเกี่ยวกับการเมืองการปฏิวัติของคนจีน ทำให้คนจีนมีความเคลื่อนไหวรวมกลุ่มกันและมีความสำนึกในความเป็นจีนมากขึ้น ซึ่งผิดกับ

¹ เรื่องการปฏิรูปการศึกษาในขบที่ 2 หน้า 18-19

พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ที่ทรงต้องการให้ทุกคนมีความสามัคคี มีความสำนึกในความเป็นไทย และรู้จักรักแผ่นดินไทย นอกจากนี้ท่านเห็นว่าการที่คนจะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประเทศใต้นั้น คนในชาติต้องเข้าใจวัฒนธรรมและภาษาประจำชาติที่ตนอาศัยอยู่ และที่สำคัญการศึกษาน่าจะมีส่วนในการสร้างทัศนคติที่ดีให้คนมีความผูกพันกับประเทศได้ ท่านจึงพยายามให้มีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์

ด้านอาชีวศึกษา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีบทบาทสำคัญส่งเสริมการเรียนแบบอาชีวศึกษา ท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนวิชาชีพว่า การเรียนวิชาสามัญเพียงอย่างเดียวจะเกิดความยุ่งยากได้ เพราะเมื่อถึงคราวประสบปัญหาทางเศรษฐกิจก็จะไม่สามารถแก้ปัญหาได้ การฝึกฝนให้มีความรู้ความสามารถทางด้านวิชาชีพไว้บ้างจะมีประโยชน์ (มณูญ ราชโรจน์, 2521 : 26)

ในด้านการศึกษา เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีใช้นามปากกาและนามจริงเพื่อสร้างสรรค์ผลงานมากมาย นามปากกาที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายคือ ครูเทพและเขียวหวาน ผลงานสำคัญของท่านนอกจากการเขียนประเภทกาพย์ กลอน และบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา การเมือง และเศรษฐกิจแล้ว ท่านได้แต่งคำราแบบเรียนต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังเช่น แบบสอนอ่านธรรมจรรยา แบบสอนอ่านสุชาภิบาล แบบสอนอ่านเรื่องการเพาะปลูก วิธีสอนของโรงเรียนอาจารย์ และตรรกวิทยา เป็นต้น จากผลงานที่มีความหลากหลายทำให้ท่านได้ชื่อว่าเป็นนักปราชญ์คนสำคัญของไทย เพราะเป็นผู้ที่มีความสามารถหลายด้านด้วยกัน คือนอกจากเป็นนักแต่งหนังสือแล้วยังเป็นนักวิชาการ นักการศึกษา นักภาษา นักเศรษฐศาสตร์ และนักการเมือง (ชลธิรา สัตยวัตินา, 2526 : 23) ผู้อ่านจะประจักษ์ความเป็นนักปราชญ์ของท่านได้จาก การอ่านบทร้อยกรองและความเรียงของท่าน ดังเช่น โคลงกลอนของครูเทพเล่ม 1 ถึงเล่ม 3 และ ความเรียงเรื่องต่าง ๆ ของครูเทพ เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า งานวรรณคดีของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีลักษณะที่น่าสนใจหลายประการ อาทิเช่น การเสนองานที่แฝงทัศนะในการกระตุ้นให้ผู้อ่านมีอุดมคติ เห็นคุณค่าของชีวิตและประโยชน์ของการศึกษาตลอดจนการส่งเสริมศีลธรรมจรรยา (อัจฉรา ชีวพันธ์, 2525 : 5) และการเสนองานมุ่งพัฒนาระบบชีวิตของคนในสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ และสังคมไทยในงานร้อยกรอง เรื่อง

ทำไมโจรสล่ายจึงซุกซม วิถีของผู้นำกับผู้ตาม รุกเจียบเจียบ และ ล้อมรั้ว-เรียไรสร้างเรือรบ พระร่วง เป็นต้น (อวยพร มิลินทางกูร, 2526 : 96-113) นอกจากนี้งานวรรณคดีของท่านยังมีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งคือ มีลักษณะสอนผู้อ่านไปในตัว ดังที่ ชลธิรา สัตยาศึกษา (2526 : 23) ใ้กล่าวถึงท่านว่า "ความสามารถพิเศษที่ท่านมีเหนือความสามารถอื่นใดคือความเป็นครูทั้งสมองและหัวใจ" ขอบเขตการสอนของท่านจึงกว้างขวางลึกซึ้งเป็นอย่างยิ่ง มีทั้งสอนเพื่อประโยชน์ของบุคคลในระดับครอบครัว แล้วขยายขอบเขตไปถึงระดับโรงเรียนเรื่อยไปจนถึงระดับชาติ และไปถึงระดับโลกด้วย ดังปรากฏในเรื่อง คำเตือนของทารก และ ไม้เรียว เป็นต้น (ชลธิรา สัตยาศึกษา, 2526 : 24-31) ดังนั้นจากบทบาทและผลงานที่มีคุณค่าดังกล่าว เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบฉบับของผู้แต่งที่มีโลกทัศน์กว้างไกลซึ่งหาได้ยากยิ่ง เช่น กล่าวคัดค้านเรื่องสงครามโลกในขณะที่ผู้แต่งสมัยก่อนส่วนมากกล่าวถึงสงครามในเชิงยกย่องสรรเสริญวีรกรรมของนักรบ หรือในขณะที่ผู้แต่งบางคนต่อต้านคนจีน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกลับแสดงความคิดเห็นว่า คนจีนเป็นเพื่อนร่วมโลกที่มีคุณสมบัติพิเศษ (ชลธิรา สัตยาศึกษา, 2526 : 32-33) แนวความคิดที่ท่านมีต่อคนจีนนั้นจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการวิจัยนี้

2. ทัศนคติโดยทั่วไปของผู้แต่งต่อคนจีนที่ปรากฏในงานประพันธ์ที่มีข้อทลละคร

2.1 ทัศนคติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อคนจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงทัศนคติต่อคนจีนในงานพระราชนิพนธ์ประเภทบทความ บทร้อยกรอง และบทละคร แต่ในบทนี้ผู้วิจัยจะพูดถึงทัศนคติของพระองค์ ที่ปรากฏในงานประพันธ์ที่มีข้อทลละครก่อน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

2.1.1 ทัศนคติโดยทั่วไปในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อคนจีน ผู้วิจัยพบว่าพระองค์ทรงมีทัศนคติในเชิงลบต่อคนจีนมากกว่าทัศนคติในเชิงบวก ดังจะเห็นได้จากทรงกล่าวถึงพฤติกรรมที่น่ารังเกียจของคนจีนไว้อย่างละเอียด ดังนี้

คนจีนกลุ่มแรกเป็นกลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแผ่นดินไทย เป็นเวลานานแต่ยังมีความผูกพันกับมาตุภูมิเดิมของตน และมักแสดงพฤติกรรมที่น่ารังเกียจหลาย

ประการ ดังเช่น มักแสดงลักษณะนิสัยถือโคตรตระกูลของตนเองว่าดีเลิศ และชอบแสดงกิริยา
 ทัณฑ์มคนชาติอื่นว่า ไม่มีวัฒนธรรมและเป็นคนป่า (เรียกว่าฮวน) ดังปรากฏในบทความเรื่อง
พวกยิวแห่งบูรพาทิศ นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์นับถือเงินเป็นพระเจ้า พวกเขาจะยอมทำทุก
 อย่างเพื่อให้ได้เงิน แม้จะต้องใช้กลโกงก็ตาม ดังปรากฏในบทความเรื่อง พวกยิวแห่งบูรพาทิศ
ศิษย์มีครู และ ความสำเร็จของการค้าขาย เป็นต้น ทั้งนี้ เรื่องการนับถือเงินเป็นพระเจ้านั้น
 คนจีนจะมีการอบรมสั่งสอนและปฏิบัติสืบต่อกันมา จนพระองค์ทรงกล่าวประชดประชันว่านี่หรือ
 คือ "จีนะธรรม" ของคนจีน ดังปรากฏในเรื่อง ห้าชั่วโคตรแดงอุทธรณ์แห่งจีนะธรรม

ส่วนคนจีนกลุ่มที่สองเป็นพวกลูกหลานของคนจีน ซึ่งลูกหลานจีนบางคน
 ก็มีเชื้อสายไทยปนอยู่บ้างแล้ว คนจีนกลุ่มนี้จะมีความใกล้ชิดกับคนไทยมากขึ้น แต่ก็ยังมีพฤติกรรม
 ที่น่ารังเกียจ กล่าวคือยังคงรักและผูกพันกับเมืองจีน ดังจะเห็นได้ว่ามักจะเรียกตนเองโดยมี
 คำว่า "จีน" ปรากฏอยู่ด้วย ดังเช่น "จีนโนสยาม" หรือไม่กี่ "สยามจีนนางกูร" ลักษณะดังกล่าว
 แสดงให้เห็นว่าคนจีนกลุ่มนี้ยังคงมีความคิดที่จะอนุรักษ์ความเป็นจีนไว้ ลักษณะอีกประการหนึ่ง
 ของคนจีนกลุ่มนี้คือ ไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นคนชาติใดกันแน่ แต่จะคอยดูว่าถ้าตนเองได้รับผล
 ประโยชน์จากชาติโลกนี้จะบอกว่าตนเองเป็นคนชาตินั้น การกระทำเช่นนี้มีผลให้พระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงรู้สึกไม่พอใจพระราชหฤทัย และได้ทรงแสดงความคิดเห็นไว้ในเรื่อง
ไทยผสมเป็นคนที่ไม่หึงปรารณา และ บัณฑิตนายคูลีส์ (ชาวอะเมริกา) ว่า พระองค์จะทรง
 ยอมรับพวกลูกจีนว่าเป็นไทยแท้ก็ต่อเมื่อพวกเขาได้ตัดขาดจากสมาคมจีน หรือไม่กี่เสียสละชีพ
 เพื่อชาติไทยได้ แต่อย่างไรก็ตามพระองค์ทรงแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่ามีได้ทรงรังเกียจ
 ลูกหลานของคนจีนทุกคน เพียงขอให้มีความสัจซื่อต่อชาติไทย และมีความพยายามที่จะเป็น
 คนไทยบ้าง ดังเช่น พยายามพูดและใช้ภาษาไทย ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวของพระองค์ได้ปรากฏ
 ในบทความเรื่อง ถกบังคับให้เป็นจีน บัณฑิตนายคูลีส์ (ชาวอะเมริกา) และ ความเป็นชาติโดย
แท้จริง เป็นต้น

2.1.2 การใช้ถ้อยคำภาษาในการแสดงทัศนคติต่อคนจีน แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีทัศนคติในเชิงลบต่อคนจีน แต่ในการแสดงทัศนคติของพระองค์ต่อคนจีนนั้น
 พระองค์ทรงใช้ถ้อยคำที่ค่อนข้างรุนแรงและถ้อยคำประนีประนอม ทั้งนี้แตกต่างกันตามจุดประสงค์
 ของบทความที่ทรงพระราชนิพนธ์ ซึ่งผู้วิจัยมีประเด็นในการวิเคราะห์ดังนี้

2.1.2.1 การใช้ถ้อยคำก่อนข้างรุนแรงและประชดประชัน พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ใช้นโยบายปลุกฝังลัทธิชาตินิยมแก่คนไทย จึงพยายามปลุกฝังให้คนไทยรักและภูมิใจในชาติของตน และในขณะเดียวกันก็ทรงชี้ให้คนไทยมองเห็นภัยจากคนจีน และรู้จักโต้ตอบคนจีนที่มีพฤติกรรมน่ารังเกียจบ้าง ดังปรากฏในเรื่อง ไทยผสมเป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา เก็บเล็กผสมน้อย "จ" จำอวดหรือ "จ" หมา พวกยิวแห่งบูรพาทิศ และ โคลงโลกนิติจำแลง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในเรื่อง ไทยผสมเป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงประชดประชันคนจีนที่แปลงชาติมาเป็นไทย และลูกหลานจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยแต่ไม่มีความสัจย์ชื่อต่อคนไทย และชอบปฏิบัติคนเป็น "ไทยผสม" (คือถือว่าตนเองมี 2 ชาติ) หึงภูมิใจที่จะเรียกตนเองว่า "จีนโนสยาม" หรือ "สยามจีนางกูร" พระองค์ทรงกล่าวเปรียบเทียบกับพฤติกรรมเช่นนี้ว่า "เป็นนกสองหัว" ดังกล่าวว่า

เพราะความมุ่งหมายของข้าพเจ้ามีอยู่แต่เพียงจะเตือนสติไม่ให้เพื่อนไทยด้วยกัน
หลับตาหลงเชื่อคนจำพวกซึ่งเห็นว่าชื่อ "ไทย" อันเป็นนามที่น่าภูมิใจนั้นไม่ดีพอ
สำหรับ เขากลับโง่อวดโดยเปิดเผยแสดงคนว่าเป็นนกสองหัว โดยเรียกนาม
ตนเองว่า "จีนโนสยาม"

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 16.2)

ในเรื่อง เก็บเล็กผสมน้อย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงประชดประชันคนจีนอีกเช่นเดียวกัน โดยเปรียบเทียบคนจีนว่า "ค่างควา" เนื่องจากว่ามีคนจีนบางคนมักแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับรัฐบาล เช่นไม่เห็นด้วยกับการจัดตั้งทหารหรือกองเสือป่า พระองค์จึงรู้สึกไม่พอพระราชาहतุทัยมาก ดังตัวอย่าง

การพูดแสดงความเห็นให้เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นง่าย และถ้ายิ่งออกความเห็นในสิ่ง
ซึ่งเราเองจะไม่ต้องหาช่วยแล้ว ก็ยิ่งง่ายมากขึ้น เพราะฉะนั้นคั้งควาจึงเป็นสัตว์ที่มี
ปากเสียงมากกว่าสัตว์อื่น เพราะแสดงโวหารสำหรับนกได้ สำหรับสัตว์สี่เท้าก็ได้
แต่ฝ่ายคั้งควาเป็นหรือไม่เป็นได้ทั้งสองอย่าง

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 17.2)

ในเรื่อง "จ" จำอวดหรือ "จ" หมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใช้ถ้อยคำที่รุนแรงเพื่อตอบโต้คนจีน โดยเปรียบเทียบคำ "จีน" ที่มีตัว
อักษร "จ" นำหน้าว่า เป็น "จ" จำอวด หรือ "จ" หมา เพราะทรงเห็นว่ามีความเสี่ยงตรงกับ
จอ ที่แปลว่า "หมา" เพื่อแสดงความรู้สึกโกรธเคืองและชิงชังมาก ดังกล่าวไว้ว่า

ในส่วนข้อที่จะร้องขอให้คนกรุงสยามไปให้กับเมืองจีนนั้น เราเชื่อว่าคนไทยมี
ความเห็นตรงกันหมดว่า ไม่ควรจะได้ตอบกับอ้าย "จ" ให้เปลืองปากของไทยเรา,
แต่ควรใช้ตอบโดยวิธีเดียวกันตอบ "จ" ที่มาเห่าให้รำคาญ

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 14.3)

ในเรื่อง พวกยิวแห่งบูรพาทิศ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเปรียบเทียบคนจีนว่าเป็น "พวกยิว" เพราะเป็นผู้ที่ฉลาดในทางหาเงิน และมักดูถูก
คนชาติอื่น ดังกล่าวไว้ว่า

ข้าพเจ้าย่อมทราบคืออยู่แล้วว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่เป็นคนแรกที่เรียกจีนว่ายิว
แห่งบูรพา แต่เข้าใจว่าจะมีน้อยคนทั้งชาวเอเชียและยุโรปที่รู้สึกโดยชัดเจนว่าชื่อนี้
เหมาะสมเพียงใด ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าถึงเวลาที่ควรจะต้องแสดงความจริงชื่อนี้ให้ปรากฏ

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 25.1)

ในเรื่อง โคลงโลกนิติจำแลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ

เกล้าฯ ทรงแสดงความรู้สึกไม่พอพระราชหฤทัยคนจีน โดยทรงเรียกคนจีนว่า "หมา" หรือ "เจ๊ก" หรือมีฉนั้นก็ "อ้ายเจ๊ก" ดังที่ปรากฏในโคลงบทหนึ่งว่า

หมาใดตัวร้ายขบ	บาท
อย่าขบคอบต่อหมา	อย่าซึ่ง
เจ๊กลากรถกล่าววา	จาหยาบ
อย่าโกรธอย่าหน้าซึ่ง	คอบอ้ายเจ๊กหมา

(โคลงโลกนิติจำแลง, 2504 : 6)

2.1.2.2 การใช้ถ้อยคำประนีประนอมและหวานล่อมคนจีน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงดำเนินการปกครองประเทศโดยใช้นโยบายผสมกลมกลืน ต่อเนื่องจากสมเด็จพระชนกนาถ ดังนั้นในบทความพระราชหัตถ์ของพระองค์จึงปรากฏว่าพระองค์ ทรงใช้ถ้อยคำประนีประนอม และหวานล่อมคนจีนให้ปฏิบัติตนเป็นคนดีแก่สังคมไทย ซึ่งการใช้ ถ้อยคำภาษาที่สุภาพอาจช่วยให้คนจีนมีความคิด หรือจิตสำนึกที่ดีต่อเมืองไทยบ้าง ดังกล่าวไว้ใน บทความเรื่อง ขบใจเพื่อนจีน หุรยศโดยอาชีวะ และ ไทยผสม เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในเรื่อง ขบใจเพื่อนจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใช้คำเรียกคนจีนว่า "เพื่อนจีน" เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระองค์ทรงให้ความสนิทสนม และให้เกียรติแก่คนจีน ดังกล่าวว่า

ข้าพเจ้าอยากจะใคร่ตักเตือนเพื่อนจีนว่า อย่าฟังคนที่พูดจาเหยียดให้แตกกับไทย หรือให้คิดร้ายต่อไทยโดยอาการใดเลย เพื่อนจีนไม่ควรลืมนิว้าชีวิต อย่างไรไทยก็เป็น เจ้าของบ้าน เพื่อนจีนเป็นแขกมาอาศัยอยู่ พวกเจ้าของบ้านอย่างไร ก็คงไม่คิดร้าย ต่อเพื่อนจีนก่อน...

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 1.2)

ในเรื่อง ทฤษฎีโดยอาชีวะ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเรียกคนจีนว่า "เพื่อนจีน" เช่นกัน ดังตัวอย่าง

อนิจจาเพื่อนจีนเอ๋ย! ช่างไม่รู้จักหำกระดูกสันหลังแข็งเสียบ้างเลย ให้มมาล
กคคขอขมาเล่นตามใจ รัฐบาลไทยและคนไทยพร้อมอยู่เสมอที่จะเป็นมิตรของเพื่อนจีนที่
มาอาไศรยในกรุงสยาม...

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 21.6)

ในเรื่อง การอ่านด้วยวิจารณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเรียกคนจีนว่า "จีน" ทั้งนี้แม้ว่าไม่มีคำว่า "เพื่อน" นำหน้าก็ยังคงแสดงทัศนคติในค่าน
บวกของพระองค์ ซึ่งถ้าพระองค์รู้สึกไม่พอพระราชหฤทัยคนจีนก็ทรงใช้สรรพนามว่า "มัน"
ดังกล่าวว่า

เราควรรู้จักเลือกสรรจีนคนดีออกต่างหากจากจีนคนร้าย จีนคนดีเราก็ควรยกย่อง
นับถือตามที่ควรจะได้รับยกย่องนับถือ แต่ส่วนจีนคนร้ายเราควรพยายามรู้เท่าทัน
มันไว้

(นวลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 2.1)

ในเรื่อง ไทยผสม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงไม่พอพระราชหฤทัยกลุ่มคนจีนที่ก่อความไม่สงบ แต่สำหรับคนจีนที่เป็นคนดีนั้น พระองค์ก็
ทรงกล่าวถึงด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ดังที่พระองค์ทรงเรียกคนจีนว่า "ท่าน" ในท่วงทำนอง
บทสนทนา ดังกล่าวว่า

เพราะฉะนั้นในที่สุดนี้ ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่านผู้ที่เป็นคนไทยเชื้อจีนว่าอย่าหลงไหลในถ้อยคำของพวก "ไทยผสม" หรือ "จีนโนสยาม" ซึ่งแท้จริงในใจเป็นชาวต่างชาติ กล่าวชักชวนให้ตัวท่านผู้เป็นไทยแท้ๆ ไปเข้าเป็นพวกคั้งกวางกับเขา...

(นวนลศรี จงถาวร, 2524 : ภาคผนวก 10.2)

2.2 ทักษะของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีต่อคนจีน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้แสดงทักษะต่อคนจีนในงานประพันธ์ประเภทพหุอักษรอง บทความ และบทละคร โดยเฉพาะในงานประพันธ์ประเภทร้อยกรองจะปรากฏทักษะของท่านต่อคนจีนอย่างเด่นชัด

2.2.1 ทักษะโดยทั่วไปของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้วิจัยพบว่าท่านมีทักษะในเชิงบวกต่อคนจีนมากกว่าที่จะมีทักษะในเชิงลบ ดังที่ชี้ให้เห็นลักษณะและพฤติกรรมที่ค้ำของคจีน เช่น การรู้จักรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ ซึ่งปรากฏในเรื่อง อั้งยี่ แม้ว่าผู้แต่งบางคนจะมองว่าเป็นการก่อความไม่สงบต่อสังคมไทย แต่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เสนอทักษะที่เป็นตัวของตัวเอง ท่านได้ชี้ให้เห็นความสามารถด้านการค้าขาย และความขยันหมั่นเพียรของคนจีนว่าคนไทยควรจะทำเป็นแบบอย่าง ดังปรากฏในเรื่อง ทหารเอกสยามผู้ เศรษฐีสงคราม พันธุ์เจริญ และ ปารุภกา "สยามกับพาณิชย์"¹ เป็นต้น

เป็นบทความที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้เขียนไว้ว่า

เป็นเคราะห์ดีที่พวกเราได้ชาวสยามเลือกจีนเป็นทหารเอกของชาติในพาณิชย์การของเรา ถ้ามีเดะนั้นการค้าขายสยามจะตกไปอยู่ในมือชาวต่างประเทศหมด ทหารเอกของเราเหล่านี้ได้กู่หน้าเราไว้ในโลกแห่งพาณิชย์ เขาไม่มีเลือกกลสิกร้อยเปอร์เซ็นต์อย่างไทยแท้ เขาได้เลือกพาณิชย์ และได้โครงการหรือนั่งร้านของพาณิชย์สืบเนื่องจากบรรพบุรุษของเขา โดยตรงบ้าง โดยอ้อมบ้างไม่มากนักน้อย เขาแต่ละเป็นผู้กู้ประเทศในทางเศรษฐกิจ สงคราม คือสงครามอิคอนอมิกส์ ซึ่งลับชั้นยิ่งกว่าสงครามอาวุธเสียอีก

(ความเรียงเรื่องต่าง ๆ ของครูเทพ, 2476 : 183-184)

แต่อย่างไรก็ตามเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีก็มองเห็นภัยที่เกิดจาก
 คนจีน และท่านได้แสดงทัศนะไว้ในเรื่อง รุกเจียบเจียบ และ ลาแล้วพันธุ้เจริฎ ว่า การอพยพ
 เข้ามาเป็นจำนวนมากของคนจีนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการขยายตัวของประชากรไทยและเศรษฐกิจ
 ของชาติ ในแง่จำนวนประชากรนั้นท่านได้ชี้ให้คนไทยเล็งเห็นว่า รัฐบาลควรจำกัดจำนวนคนจีน
 ต่าง้าวที่อพยพเข้ามา มิฉะนั้นแผ่นดินไทยจะกลายเป็นที่อยู่อาศัยของคนต่าง้าว แม้ว่าในระยะ
 แรกไทยจะได้ "พันธุ้เจริฎ" จากจีนเข้ามาผสมกับเชื้อสายไทย แต่รัฐบาลจะต้องสูญเสีย "พันธุ้
 เจริฎ" ไป เพราะในระยะหลังคนจีนที่อพยพเข้ามามักจะอพยพผู้หญิงจีนเข้ามาด้วย ส่วนในแง่
 เศรษฐกิจท่านชี้ให้เห็นว่าการค้าของคนไทยตกอยู่ในมือของคนจีน จึงควรแก้ไขด้วยการปรับ
 คุณภาพและพฤติกรรมของคนไทยเอง เช่น ให้คนไทยสนใจการค้าขาย และรู้จักประกอบอาชีพ
 อื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการรับราชการ และต้องพยายามปลูกฝังคนไทยด้วยกันให้มีอุดมการณ์
 ชาตินิยม นอกจากนี้ควรปลูกฝังคนจีนให้มีความรักและผูกพันกับประเทศไทยเหมือนเป็นมาตุภูมิ
 ของตนเอง และรัฐบาลควรให้ความเสมอภาคแก่ชาวจีนที่สมรสกับหญิงไทย เพื่อให้ชายจีนเหล่านั้น
 มีฐานะและความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศมากกว่าเป็นชาวต่างประเทศ ดังเช่น รัฐบาลควรให้
 ความช่วยเหลือในเรื่องที่ดิน และเครื่องมือในการประกอบกิจการ นอกจากนี้รัฐบาลควรเก็บ
 ภาษีจากชายโสด เพื่อนำเงินนี้ไปช่วยเหลือเรื่องทุนทรัพย์ และถ้าเงินยังไม่พอก็เป็นหน้าที่ของ
 รัฐบาลที่จะช่วยเหลืออีกแรงหนึ่ง (จินคาศิริ เทียมเดช, 2524 : 264)

2.2.2 การใช้ด้วยคำภาษาในการแสดงทัศนะต่อคนจีน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์
 มนตรีมีทัศนะในเชิงบวกต่อคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการใช้ด้วยคำภาษาที่กล่าวถึงคนจีนจึงเป็น
 ด้วยคำที่นุ่มนวลเป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามในบทประพันธ์บางเรื่องของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์
 มนตรีจะปรากฏด้วยคำที่แสดงความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อคนจีนด้วย ซึ่งผู้วิจัยมีประเด็นในการ
 วิเคราะห์ดังนี้

2.2.2.1 การใช้ด้วยคำภาษาที่นุ่มนวล เจ้าพระยาธรรมศักดิ์
 มนตรี เป็นนักการศึกษาและนักเศรษฐศาสตร์สำคัญคนหนึ่งของไทย การมองปัญหาที่เกิดจากคนจีน
 ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงมองแบบนักการศึกษา และนักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งปรากฏว่า
 ท่านมองคนจีนด้วยทัศนะในเชิงบวกดังที่กล่าวแล้ว การใช้ด้วยคำภาษาที่กล่าวถึงคนจีนจึงเป็น
 ด้วยคำที่นุ่มนวลทั้งแสดงถึงความรู้สึกที่ยกย่องและให้เกียรติคนจีน ดังปรากฏในเรื่องต่อไปนี้

ในเรื่อง อึ้งย้ง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวถึงความ
สามารถของคนจีนที่มีความขยันขันแข็งในการทำงาน และรู้จักรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือคนในชาติ
ของตน โดยท่านได้ใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงการยอมรับและยกย่องคนจีน ดังกล่าวว่า

ข้าขอน้อมคำนับรับบูชา	ว่าเงินสามารถเหลือสืบเชื้อแล้ว
มีเลือกแรงแข็งงานการกล่่งแล้ว	เผ่าพันธุ์แล้วพ่วงพีทวิคุณ
.....	.....
เพิ่มทั้งถิ่นเพิ่มทั้งคนกล่นพิภพ	ใช้ซึ่งรุกเงียบเงียบไม่อิงมี
แม้ภัยชาวต่างชาติเป็นโรมี	คำโคเกินปากที่จะสูญกิน
.....	.....
ทั้งมิใช่โคเปล่าไม่เข้าเรื่อง	เป็นชาติเปรี๊นท์ทางอึ้งย้งที่รักถิ่น
คุณคณะช่วยคณะชนะจีน	เลยเป็นศิลาเอกเสกสามัคคี

(โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1, 2515 : 120-121)

และในเรื่อง อึ้งย้ง อีกเช่นเดียวกัน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์
มนตรี ใช้ถ้อยคำเรียกคนจีนว่า "อาเซีย" ซึ่งแปลว่าพี่ชาย การที่ท่านเรียกเช่นนี้แสดงถึงความ
รู้สึกที่ยกย่องคนจีนเพราะคนส่วนใหญ่มักจะเรียกคนจีนว่า "เจ๊ก" หรือไม่กี่ "อ้ายเจ๊ก" ซึ่งแสดง
ถึงความรู้สึกไม่พอใจ ดังตัวอย่าง

...พอเพิ่มพูนโชคสยามความเป็นไทย เลิกดูถูกอาเซียเสียสักที และเอาอย่าง
อึ้งย้งที่ใช้ได้ จะได้ไม่ถูกหัวเราะเยาะต่อไป สยามใหม่ไทยอยู่คู่จีนเอย

(โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1, 2515 : 123)

ในเรื่อง ต๋อรอง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีใช้ถ้อยคำ
เรียกคนจีนที่มีความสามารถทางการค้าว่า "สุรเศรษฐสงคราม" ซึ่งหมายถึงผู้กล้าหาญสงคราม
ทางการค้า ดังกล่าวว่า

อันเศรษฐสงคราม	ผิจะห้ามก็ไม่ไหว
สยามพันธุเจริญไค้	รณุก้าล้งสยาม
เชิญตามสงวนเพื่อ	สุรเศรษฐสงคราม
หญิงจีนจะต๋องห้าม	บมิให้ระเห็จมา

(โคลงกลอนของกรเทพ เล่ม 1, 2515 : 141-142)

ในเรื่อง พันธุเจริญ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวถึง
คนไทยที่ได้แต่งงานกับคนจีนแล้วมีลูกหลานอยู่ในสังคมไทย คนกลุ่มนี้จะมีความสามารถทางการค้า
มากและจะนำความเจริญทางด้านการค้ามาให้แก่ประเทศ ท่านจึงได้กล่าวยกย่องว่าเป็น
"พันธุเจริญ" ดังกล่าวว่า

สำคัญบุตรเกิดไค้	เป็นชาว สยามเหนือ
สิทธิแห่งชาวเมืองคราว	ครอบให้
มาเราช่วยกันสาว	สืบต่อ
โลหิตพันธุเจริญไค้	อย่าให้จืดจาง

(โคลงกลอนของกรเทพ เล่ม 1, 2515 : 137)

ในเรื่อง รุกเจียบเจียบ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
กล่าวถึงผู้ชายจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในสังคมไทย และแต่งงานกับผู้หญิงไทยจนได้ลูกหลานจีนที่มีความ
สามารถทางการค้าด้วยความรู้สึกที่ดี สังเกตได้จากเรียกคนจีนและคนไทยว่าเป็นพี่น้องกัน ดัง
เรียกว่า "ชาติพี่น้อง" และเรียกคนจีนว่า "เพื่อน"

ชาติพี่น้องสองผสมอบรมเลือก	ไม่มีเหือกหายหารักกันหนักหนา
ได้พันธุ์เจริญค่าเป็นประเทศมา	สู่ความผาสุกสวัสดิ์วิไลซ์
บัดนี้ลืมกำปั้นหมั่นชนสัง	มากและดีกว่าลงสำเภาไต้
ธรรมนิยมหญิงกริ่งสมุทรก็หมดไป	เพื่อนเราไหลพรั่งพร้อมคู่มา

(โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1, 2515 : 148-149)

2.2.2.2 การใช้ถ้อยคำภาษาประชดประชัน แม้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจะมีทัศนคติในเชิงบวกต่อคนจีนเป็นส่วนใหญ่ แต่ในงานประพันธ์บางเรื่องแสดงให้เห็นข้อบกพร่องบางประการของคนจีน ท่านจึงใช้ถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกว่าไม่ชอบพฤติกรรมบางอย่างของคนจีน ซึ่งปรากฏในเรื่องต่อไปนี้

ในเรื่อง ลาแล้วพันธุ์เจริญ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวถึงคนจีนที่ได้แต่งงานกับคนไทยว่าเป็น "เขย" ของคนไทย แต่ต่อมาในภายหลังเมื่อคนจีนแต่งงานกับคนจีนด้วยตนเอง ความสัมพันธ์ของคนไทยและคนจีนที่เคยเป็นเขยกันมาก่อนก็กลายเป็น "แขก" (ซึ่งหมายถึง คนแปลกหน้า) โดยเฉพาะมีปัญหาการแย่งที่ทำมาหากินในเมืองไทยอีก ท่านจึงอดไม่ได้ที่จะกล่าวประชดประชันพฤติกรรมของคนจีนที่มีลักษณะนี้ ดังกล่าวว่า

เขยเอ๋ยเขยเก๋า	เขากับเราเป็นแขกแปลกเพศหนอ
ยามเป็นเขยเคยคำนึงถึงเหล่ากอ	ยามเป็นแขกแขกก็เป็นแขกกัน
นำชายหน้าหย่าร้างแล้วยังร่วมเรือน	ทำตัวเหมือนคู่แข่งแย่งงานลั่น
ข้าพาลูกเมียมามากหน้าครัน	เขยสำคัญคนเ็นยอคตีเอย

(โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1, 2515 : 151)

ในเรื่อง นิทานที่ข้าพเจ้าชอบ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กล่าวถึงคนจีนที่ไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นคนชาติใดกันแน่เมื่ออยู่ในสังคมไทย ท่านจึงประชดประชัน และเปรียบเทียบคนพวกนี้ว่าเป็น "ค่างคาว"¹ ดังกล่าวว่า

ศึกษาคณฤกษ์	ศึกษาคณฤกษ์
ฝ่ายข้างค่างคาวนั้น	บ่มีชันสู้กับใคร
ประสบสัตรีสี่ห้า	ก็พลอยเข้าเป็นพวกไป
โดยอ้างว่าตัวไซร้	มีสี่ห้าคำหน้าเหมือน
พบนกเข้าข้างนก	พูดโกหกทำแซ่เขื่อน
ไม่ใช่สี่ห้าเถื่อน	เพราะบินได้ในเวหา

(โคลงกลอนของครูเทพ เล่ม 1, 2515 : 124)

3. เปรียบเทียบการแสดงทัศนะต่อคนจีนในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับทัศนะต่อคนจีนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีในงานประพันธ์ที่มีใช้บทละคร

การเปรียบเทียบการแสดงทัศนะต่อคนจีนของผู้แต่งทั้งสอง คือพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้วิจัยมีประเด็นการวิเคราะห์ดังนี้

3.1 การมองปัญหาและแก้ปัญหาที่เกิดจากคนจีน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กับเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นนักประพันธ์ที่มีฐานะและบทบาททางสังคมที่แตกต่างกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงอยู่ในตำแหน่งพระประมุขของประเทศ พระองค์ย่อมมีความวิตกกังวลต่อความมั่นคงของรัฐ โดยเฉพาะในสมัยที่พระองค์ทรงครองราชย์อยู่

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็ทรงเปรียบเทียบคนจีนที่ไม่ยอมรับแน่นอนว่าตนเองเป็นคนชาติใดว่าค่างคาว ดังปรากฏในเรื่อง เก็บเล็กผสมน้อย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทที่ 3 หน้า 37)

บ้านเมืองอยู่ในระยะที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง พระองค์จึงต้องมุ่งสร้าง
 ความสามัคคีร่วมทางชาตินิยม เพื่อความอยู่รอดของระบอบสมบูรณาสิทธิราชย์ ซึ่งทรงเชื่อว่าเป็น
 เสาหลักของชาติ และวิธีทางอีกประการหนึ่ง คือการต่อต้านชนกลุ่มน้อยที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ
 และการพยายามระมัดระวังมิให้กลุ่มชาวจีนขึ้นมาบีบคั้นทางการเมือง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช,
 2523 : 81) ดังนั้นการแสดงทัศนะของพระองค์ต่อคนจีนจึงมักเป็นทัศนะในเชิงลบ และทรงใช้
 ด้อยคำภาษาที่รุนแรง ดังจะเห็นได้จากงานพระราชนิพนธ์หลาย เรื่องของพระองค์ที่ได้ทรงมุ่ง
 วิพากษ์วิจารณ์คนจีน เพื่อกระตุ้นเตือนให้คนไทยระวังภัยอันตรายที่จะเกิดจากคนจีน แต่อย่างไร
 ก็ตามผู้อ่านจะพบว่าในงานพระราชนิพนธ์บาง เรื่องจะปรากฏว่าพระองค์ทรงใช้ด้อยคำภาษาที่นุ่มนวล
 ทั้งนี้เพราะในบางครั้งพระองค์ก็ไม่ทรงต้องการใช้วิธีการที่รุนแรง และทรงต้องการให้คนไทยกับ
 คนจีนอยู่ด้วยกันโดยไม่ค่อยมีปัญหากันมากนัก ดังที่ทรงมีนโยบายผสมกลมกลืน (Assimilation
 Policy) เพื่อจำกัดอิทธิพลของคนจีน¹

ส่วนในด้านทัศนะต่อคนจีนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีนั้น ผู้วิจัยพบว่าแม้
 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีตำแหน่งสำคัญทางด้านการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
 เกเกล้าฯ แต่ท่านก็ให้ความสนใจทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วย ในด้านการเมืองท่านมอง
 ระบบการเมืองทั้งในแง่ที่ดีและไม่ดี คือมองว่าระบบการเมืองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มี
 พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และสามารถบันดาลความสุขแก่มวลชน ส่วนระบอบประชาธิปไตย
 ก็มีสองแบบคือ มีประธานาธิบดีเป็นประมุข หรือมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอยู่ภายใต้กฎหมาย
 (ชัยสิริ สมุทวณิช, 2526 : 145-146) ในด้านเศรษฐกิจ ท่านให้ความสนใจกับภาวะทาง
 เศรษฐกิจควบคู่กับการเมืองของโลก กล่าวคือท่านได้พูดถึงการเปิดประเทศ และการพัฒนา
 เศรษฐกิจ (นิศยา มาพึ่งพงศ์, 2526 : 171-172) ท่านกล่าวว่า เรื่องการเมืองในทัศนะ
 ของท่านนั้น จะมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นต่อระเบียบเศรษฐกิจ ดังนั้นการเมืองอีกรูปลักษณะหนึ่ง
 ของท่านคือ แม้จะไม่ใช้หลังรบเป็นเครื่องมือ แต่ก็ใช้หลังทางเศรษฐกิจเป็นจุดต่อรองทางอำนาจ
 ได้ (ชัยสิริ สมุทวณิช, 2526 : 141) จากในประเด็นนี้ท่านจึงมุ่งมองคนจีนที่เข้ามามีอิทธิพล
 ทางการค้าในสังคมไทยต่างจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระ

¹ ดูเรื่องการจำกัดอิทธิพลของคนจีนในบทที่ 3 หน้า 29-30

พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมองว่าคนจีน เข้ามามากมายนางทางเศรษฐกิจ ท่านกลับมองคนจีนว่า เป็นผู้มีความขยันขันแข็ง มีความอดทน และมีความสามารถทางด้านการค้า ท่านได้นำลักษณะที่ดีของคนจีนไปเสนอแนะให้คนไทยรู้จักปรับปรุงตัว เช่น ปรับปรุงอุปนิสัยและวิธีการทำงาน ตลอดจนรู้จักเรียนรู้ลักษณะที่ดีของคนจีนแทนที่จะกีดกันขับไล่ เพราะวิธีหลังนี้น่าจะกระทำไ้ยากเนื่องจากคนจีนมีบทบาทในสังคมไทยมานานแล้ว

นอกจากนี้การมองปัญหาการเพิ่มประชากรในสังคมไทย ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมองปัญหาคนจีนที่มีเชื้อชาติไทย หรือคนจีนที่ถือว่าตนเองมี 2 ชาติ มักก่อความไม่สงบในสังคมไทย แต่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกลับมองถึงประโยชน์ที่ไทยได้รับว่า ถ้าคนไทยได้แต่งงานกับคนจีนก็ทำให้มีลูกหลานที่มีความสามารถทางการค้า เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงสนับสนุนให้คนไทยแต่งงานกับคนจีนเพื่อจะได้เพิ่ม "พันธุ์เจริญ" ดังนั้นการมองปัญหาและแก้ปัญหาก็เกิดจากคนจีนจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน

3.2 การใช้น้ำเสียงและท่าทีในการแสดงทัศนคติต่อคนจีน ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใช้น้ำเสียงและท่าที ที่ค่อนข้างก้าวร้าวและรุนแรงเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้คงเป็นเพราะทรงเห็นว่าจำเป็นต้องปลุกเร้าความตื่นตัวของคนไทยในสถานการณ์ที่ค่อนข้างล่อแหลมต่อความมั่นคง และทรงเห็นว่าบรรยากาศของการโต้แย้งกันในหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้มีความเข้มข้นเชิงวิจารณ์สูง เพราะหนังสือพิมพ์มีเสรีภาพอย่างเต็มที่ การแสดงทัศนคติต่อคนจีนของพระองค์อยู่ในบรรยากาศที่หนังสือพิมพ์คนอื่น ๆ สามารถตอบโต้กลับไปได้ และที่สำคัญพระองค์ทรงแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยมีใ้คือพระองค์ว่าเป็นพระมหากษัตริย์ ดังเช่น ทรงใช้นามปากกาว่า "อัสวหาหุ" ในการพระราชวินิจฉัยทบทวน ดังนั้นเมื่อเรื่อง พวกยิวแห่งบูรพาทิศ ไทยผสมเป็นคนไม่พึงปรารถนา และ ถูกบังคับให้เป็นจีน ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทย และสยามออบเซอร์เวอร์ นายเชียวสุคเส็งเจ้าของหนังสือพิมพ์จีนโบสยามวารศัพท์ และฮั่วเซียมซินไปก็ได้แสดงความคิดเห็นตอบโต้กลับมา ในเรื่อง เหตุไรจึงเรียกว่าจีนโบสยามวารศัพท์ นายเชียวสุคเส็งได้ชี้แจงว่าทำไมคนจึงใช้ชื่อหนังสือพิมพ์ว่าจีนโบสยามวารศัพท์ และลงเรื่อง แจ้งความคิดคัดค้านความเหลวไหล เพื่อโจมตี "อัสวหาหุ" อย่างรุนแรงที่มักลบหลู่ความตำหนิคนจีน (สุกัญญา ธีรวณิช, 2532 : 216) นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ก็มีการแสดงความคิดเห็นตอบโต้กับหนังสือพิมพ์ไทย หรือมิฉะนั้นก็แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการของรัฐบาล

ไทย เช่น หนังสือพิมพ์จีนชื่อดังฮั่วป๋อซัวเถา และมังกงแวง เป็นต้น (สุกัญญา ตีรวนิช, 2532 : 42-45) ดังนั้นบรรยากาศทางด้านการศึกษา ระหว่างนักหนังสือพิมพ์ไทยกับจีนจึงค่อนข้างตึงเครียด การใช้น้ำเสียงและท่าทีในการแสดงทัศนะต่อคนจีนในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงค่อนข้างก้าวร้าวและรุนแรง เช่นเกี่ยวกับการใช้น้ำเสียงและท่าทีของหนังสือพิมพ์จีน เพราะต่างก็อยู่ในบรรยากาศของการโต้แย้งที่รุนแรงตั้งมุกแล้ว

แต่อย่างไรก็ตามพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ก็มีได้ทรงตอบโต้ด้วยความรุนแรงอย่างอื่นนอกจากคำพูด การโต้กันในที่สาธารณะ (public) เช่นนี้ก็ทำให้เกิดบรรยากาศเชิงวิจารณ์ แม้ว่าจะมีข้อเสียว่าในบางครั้งดูเหมือนว่าจะมีอารมณ์มากกว่าเหตุผล แต่ก็แสดงให้เห็นถึงขันติของผู้ที่โต้แย้งกัน ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อ "อัสวาทหุ" กับนายเขี้ยวสุคเส็งยุติการเขียนบทความโต้ตอบกันในปี พ.ศ. 2462 (เริ่มเขียนปี พ.ศ. 2453) "อัสวาทหุ" ก็ไม่ทรงถือโกรธ และยังทรงให้ความช่วยเหลือด้วยความยุติธรรมโดยใช้วิธีช้อย่างเฉียบขาดแทนการเนรเทศ (ขวัญดี อัสวาทหุพิชัย, 2525 : 137)

ส่วนการใช้น้ำเสียงและท่าทีในการแสดงทัศนะต่อคนจีนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ผู้วิจัยพบว่าท่านไม่ค่อยใช้น้ำเสียงและท่าทีที่ค่อนข้างก้าวร้าวและรุนแรง ทั้งนี้ก็เป็นเพราะท่านเป็นนักการศึกษา และไม่ใ้ร่วมในการโต้แย้งกับนักเขียนคนอื่น¹ ต่างจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ที่ทรงร่วมอยู่ในบรรยากาศของการโต้แย้งทางหนังสือพิมพ์ ดังนั้นเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจึงไม่ได้ใช้น้ำเสียงและท่าทีที่ก้าวร้าวและรุนแรง เพื่อตำหนิหรือโจมตีผู้ที่ท่านไม่เห็นชอบด้วย นอกจากนั้นความเป็นนักการศึกษา ที่มีหลักการในการทำงานเพื่อยกระดับ "คุณภาพ" ของประชาชน ก็อาจทำให้ท่านมักแสดงความคิดเห็น โดยใช้น้ำเสียงและท่าทีที่แสดงความรู้สึกในทางเชิงบวก ให้ผู้อ่านได้คิดและไตร่ตรองด้วยเหตุผล ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า ท่านมิได้สนใจปัญหาที่เกิดจากการรุกเจียบทางเศรษฐกิจ และการแทรกแซงทางการเมืองของคนจีน แต่ท่านได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยทัศนะของท่าน ซึ่งแตกต่างจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใช้ถ้อยคำภาษาที่รุนแรง

¹ วาระการตีพิมพ์งานประพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับคนจีนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี มักปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2463-2473 เป็นส่วนมากซึ่งเป็นช่วงปลายรัชกาลที่ 6 แล้ว

แต่ท่านจะใช้น้ำเสียงและท่าทีที่รอมชอมกับคนจีน การใช้วิธีการที่ต่างกันเช่นนี้ผู้วิจัยคิดว่าย่อมก่อให้เกิดผลดีในแง่ที่ช่วยลดความรู้สึกที่รุนแรงของผู้อ่านได้ และนอกจากนี้ผู้อ่านก็จะได้รับแนวทางในการปฏิบัติตน ซึ่งก็มีได้หมายความว่าวิธีการเสนอความคิดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะไม่ดี แต่ในภาวะบรรยากาศทางการเมืองที่มีความตึงเครียดเช่นนี้ ถ้าผู้แต่งได้เสนองานเขียนโดยใช้น้ำเสียงและท่าทีที่ต่างกันออกไป ก็จะช่วยให้ความคิดของผู้อ่านมีความหลากหลายออกไป และจะช่วยคลี่คลายสถานการณ์ลงได้บ้าง